

שנת השמיטה בחפץ חיים

לפי בקשת אחד מחברי מערכת "מורשה" ברצוני להעביר מעט מידע אודות קיום מצוות השמיטה במשקנו.

השנה נשתדל אי"ה בפעם החמישית מאז עליתנו על הקרקע לקיים את מצוות השביעית כהלכתה. עוד לפני שזכינו להקים את הישוב בעת היותנו בקבוץ הכשרה, התלבטנו כיצד לנהוג על פי ההלכות הקשורות במשק החקלאי. עמדנו בקשרים עם גדולי תורה, ובאנו בדברים עם חקלאים מנוסים כדי למצוא פתרונות משביעי רצון.

ישנם מצוות, כגון: הפרשת תרומות ומעשרות מהיבולים, הרחקות בכלאי זרעים, הרכבות וערלה בעצי פרי, שללא מאמץ מצאנו דרך איך לקיימן.

מספר שאלות, כגון: זריעת כלאים בשחת, והספקת ירק בשנת השמיטה גפתרו על ידי שינויים שחלו במשק החקלאי. במקום לזרוע בקיה עם שבולת שועל (כלאים) לשחת, מגדלים כעת בקיה מזן אחר אשר אינה זקוקה לתוספת שבולת שועל.

במקום ירק חד קצירי — זורעים עתה גידולים רב שנתיים המספקים מזון בשביעית. לאחר שהביאו מכוונות חליבה ארצה, התירו לנו על ידי הוספת סדורים מיוחדים, לחלוב בשבתות.

בשמירת מצוות השמיטה רכשנו נסיון, והתקדמנו מבחינה חקלאית, אבל טרם הגענו לפתרון מלא. המשק החקלאי בארץ הוא דיגמי, השינויים הלים בו מתקופה לתקופה, ולפעמים פתרון של שמיטה אחת אינו מתאים לאחרת. משום כך הוקם המכון לחקר החקלאות על פי התורה אשר מתפקידו לעסוק בנסיונות חקלאים, ולהדריך את אנשי המשקים הדתיים בתכנון וקיום משקם תוך שמירת ההלכה. רוב הפעולות של המכון הזה אמנם מתרכזות בבעיות שנת השבע.

עיקרי ההלכות לפיהם אנו נוהגים רוכזו על ידי הרב קלמן כהנא שליט"א בספרים "שנת השבע" ו"מצוות הארץ", ואת ההוראות המעשיות פרסם האגרונום משה זקס בחוברת "לקראת שנת השמיטה תשל"ג".

במסגרת המאמר הזה אזכיר כמה מושגים הלכתיים להבנת התכנון החקלאי במשקנו בשנה השביעית.

איפור מלאכות בשנת השמיטה. זריעה וזמירה, קצירה ובצירה, חרישה ונטיעה אסורות מהתורה בשביעית, השקיית הנבטה יש להכליל בוריעה.

דיני ספיחים (ספר "מצוות הארץ" ל"ד-ל"ה).

כשראו חכמים שנתרבו בעלי עבירה, שזרעו שדותיהם בשביעית, ואמרו "מאליהם צמחו", אסרו באכילה כל מה שצמח בשביעית, בין מה שנזרע בשביעית, בין הספיחים שעלו מאליהם בשביעית, ואיסור זה נקרא איסור ספיחים.

הצמחים שעלו מאליהם בשדה בור, והיא שדה שאינה עומדת לזריעה, אינם אסורים משום ספיחים, שדה הנזרעת שנה אחת תבואת חורף, ושנה שניה מגיחים אותה בורה בחורף, וזרעים בה אחר כך זריעת קיץ, אין בה משום ספיחים. זאת אומרת, שאם זרעה לפני ראש השנה של שביעית תבואת חורף, במקום תבואת קיץ לפי מחזור הזרעים, מפני שלא רצו להניחה בורה, ויפשוטו בה גוים, התבואה הגדלה בה בשביעית, מותרת משום ספיחים, כיוון שאינו זרע בזמן הזריעה. אין זו זריעת האנשים, וכל עיקרה לא באה אלא משום שמירת שביעית, ולולא איסור שביעית ודאי לא נוח לו בזריעה זו.

בשנת תש"ד, ערב שנת השמיטה זרענו שכולת שועל לשחת. היות ואת שכולת השועל קצרנו לפני הבאת שלישי (של הגרעינים) לא היה בזה איסור ספיחים. עם קבלת שטחים נרחבים, אחרי מלחמת השחרור, שאלנו את מרן החזון איש זצ"ל, אם מותר לזרוע לפני ראש השנה של השנה השביעית שדות בעל שינבטו על ידי הגשמים, כאשר משנים את מחזור הזרעים (משום שדה בור) — התשובה היתה חיובית.

מחזור זרעים רגיל (תלת שנת) בפלחה.

שנה	חלקה א	חלקה ב	חלקה ג
א (תש"י)	שחת	דגן	גדולי קיץ
ב (תש"א)	דגן	גדולי קיץ	שחת
ג (תש"ב)	גדולי קיץ	שחת	דגן

מחזור הזרעים במשק שומר שביעית בשנה ג (תש"ב היתה שנת שמיטה).

שחת (במקום גדולי קיץ) דגן (במקום שחת) שחת (במקום דגן)

אמנם מחזור זרעים כזה לא נשמר בקביעות, ולכן עלינו לתכנן את הזריעה בערב שמיטה על ידי שנוי סדר הגידולים הנהוג באותו זמן.

קדושת שביעית ופחורה בפירות שביעית.

היבול הצומח ומבשיל בשמיטה הרי הוא הפקר וקדוש שביעית — אם הוא נחשב למאכל אדם, למאכל בהמה, לריח או לצביעה.

אסור לסחור בפירות שביעית, ואין מוציאים פירות שביעית לחוץ לארץ. לבית דין ושליחיו מותר לקצור ולאסוף כבכל שנה, ולחלק תוך גביית ההוצאות הכרוכות בכך.

החזון איש זצ"ל התיר לחקלאים הפועלים במסגרת שליחי בית דין ואוצר בית דין לשווק לפי הוראות בית דין (לתנובה וכד') תוך הודעה מראש שאלו פירות שביעית, ובשימוש בנוסחי שליחות והודעה מתאימים. יש למכור בהקפה למניעת היתפסות הכסף בקדושת

שביעית.

במשקנו קובעים בשנה זו בית דין של שלושה רבנים, והם ממנים שליחים מחברי המשק.

ענפי המשק בשנת השמיטה.

גידולי בעל. זרענו את השטחים לפני ראש השנה (כחדשיים לפני התאריך המקובל), תוך שינוי מחזור זרעים. בחלק מהשדות המיועדים כרגיל לתבואות קיץ, זרענו גידולי חורף, והעודף נשאר בלתי זרוע. בסוף חשון ירדו גשמים והנביטו את השדות. שטחים שהיתה בהם סכנת נבילה — הושקו.

גידולי שלחין — סלק פוכר: נזרע ונבט לפני ראש השנה (כחודש לפני התאריך המקובל), מצב השדות ב"ה משביע רצון.

קנרס (ארטישוק). גידול רב שנתי, ונשתל אצלינו לפני 3 שנים. השנה נשווק את הפרי רק בארץ, בגלל קדושת שביעית של פירותיו.

כותנה דו שנתי: את הכותנה זורעים באביב וקוטפים אותה בסתיו. אחרי הקטיף חורשים את השטחים לקראת הגידול הבא. השנה כסחנו את הצמחים ומצפים לחידוש הצמיחה באביב.

בתנאים נוחים לגידול הזה (בחורף), רוב השדה מתחדש ואז היבולים מתקבלים על הדעת. במצבים קשים חלק מהצמחים גרוב, וכתוצאה מכך היבולים ירודים.

גידולי מספוא: הגידולים למזון לעדר הבקר אצלו הם רב שנתיים (אספסת, מרעה זרוע) או רב עונתיים, ובעת תכנון זריעתם התחשבנו בצרכים של שנת השמיטה. יש לציין שבשעת הדיונים לפני כשלושים שנה, העלו כנימוק מרכזי נגד שמיטה את הקשיים באספקת מזון לעדר הבקר. חקלאים רבים היו בדעה שהרפת תתחסל אצל שומרי שביעית, ועתה הענף הזה מתקיים יפה ואף עומד השנה בפני הרחבה רצינית.

הדרים: החנטה של ההדרים (מלבד לימוני קיץ) היתה לפני ראש השנה, ולכן אין בהם קדושת שביעית. רק בפרי של תשל"ד תהיה קדושת שביעית, ולכן היכול ישווק בארץ בלבד.

ענפים אחרים: עבור בית המרגוע, מפעל המזון ובעלי חיים אנו משיגים מזון שאין בו איסור ספחים.

השפעת השמיטה על הכנסות המשק.

אין ספק שלשנת השמיטה השפעה על המשק מבחינה כלכלית. אמנם רק 35%-50 של הכנסות המשק מושפעת עקב קיום מצות השביעית, אבל ההכנסה הנקיה מגידולי שדה עולה לעת עתה על שאר הענפים, ולכן הצלחה או חו"ח כשלון של הגידולים, ובפרט של הכותנה, תקבע את המצב הכלכלי באותה שנה. יחד עם זה יש לציין התקדמות רבה לעומת שמיטות קודמות שבהם רוב ההכנסות באו מגידולי שדה וגן, וכן שיפור במצב הכלכלי שחל בע"ה במשקנו.

כמובן שאין לחזות מראש את המצב הכספי, אולם לפי נסיון של הכנסות בשמיטות הקודמות תורנו להשאיר את רמת החיים ררעונום רגילות